

Ποιο βιβλίο Ιστορίας θέλουμε

Της ΕΙΡΗΝΗΣ ΝΑΚΟΥ*

Ενα βασικό στοιχείο που διαφοροποιεί την ιστορική εκπαίδευση στον τόπο μας από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, συνδέεται με την υποχρεωτική χρήση ενός και μοναδικού εγκεκριμένου διδακτικού βιβλίου Ιστορίας σε κάθε τάξη, προς αναπαραγωγή και αποστήθιση, σαν να απευθυνόμαστε σε μαθητές (και μαθήτριες) που δεν διακρίνονται μεταξύ τους ως προς το φύλο, τις ικανότητες, την οικογενειακή, κοινωνική, πολιτισμική προέλευση, που γνωρίζουν όλοι πολύ καλά τα ελληνικά, διαβάζουν γρήγορα και κατανοούν εκτενή αφηγηματικά κείμενα, επιστημονικές έννοιες και ορολογία, ήδη από το δημοτικό, έχουν όλοι ελληνική εθνική ή εθνοτική συνείδηση.

Είναι όλοι χριστιανοί και, μάλιστα, ορθόδοξοι, διαθέτουν ίδιους εξελιγμένους τύπους νοημοσύνης και έμφυτο ενδιαφέρον για την Ιστορία και το παρελθόν, ζουν σε ίδιου τύπου οικογένειες, σε παρόμοιο τοπικό, φυσικό και οικιστικό περιβάλλον, διαθέτουν ίδιες γνώσεις, παραστάσεις, εμπειρίες και «κοσμοθεωρίες», δεν αντιμετωπίζουν οποιοδήποτε πρόβλημα, ούτε διακρίνονται μεταξύ τους από οποιαδήποτε ιδιαιτερότητα. Αλλά και εάν υφίσταται οποιαδήποτε ιδιαιτερότητα ή διαφορά αυτή αγνοείται, θεωρητικά εξαλείφεται, γιατί η διαφορά εκλαμβάνεται ως μειονέκτημα και όχι αγαθό, καθώς δεν συμβάλλει στη διάπλαση μιας ομοιογενούς εθνικής συνείδησης και ταυτότητας.

Αντίθετα, σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και σε ειδικά εκπαιδευτικά πλαίσια της χώρας μας, το μάθημα της Ιστορίας βασίζεται σε πολύπλευρο εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο, παράλληλα με τις θετικές συνέπειες του για τη μαθησιακή διαδικασία, σε σχέση με τη χρήση ενός υποχρεωτικού βιβλίου, δεν επιβαρύνει τον κρατικό υπολογισμό με μεγάλο οικονομικό κόστος.

Γιατί όμως τα παιδιά, στον τόπο μας, «μισούν» τα διδακτικά βιβλία και θεωρούν την Ιστορία ένα πολύ δύσκολο και βαρετό μάθημα;

Τα διδακτικά βιβλία σχεδιάζονται και γράφονται από ειδικούς επιστήμονες ιστορικούς και εκπαιδευτικούς, που υποχρεώνονται να συμπυκνώνουν σε χρονολογικές αφηγήσεις όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία εκτενών ιστορικών περιόδων, σύμφωνα με άκαμπτα αναλυτικά προγράμματα, τα οποία επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους κυρίως στη διδακτέα ύλη και όχι στη μαθησιακή διαδικασία, στην ποσότητα και όχι στην ποιότητα της γνώσης. Γι' αυτό, ίσως, και τα αντίστοιχα βιβλία ονομάζονται «διδακτικά» αντί «εκπαιδευτικά» και διαχωρίζονται από όλα τα άλλα που ονομάζονται «εξωσχολικά»!

Ενδεικτικό στοιχείο της παραδοσιακής αυτής νοοτροπίας είναι το ότι κατά καιρούς προστίθενται απομονωμένοι από το γενικότερο πλαίσιο τους σύγχρονοι στόχοι του μαθήματος (π.χ. τοπική Ιστορία, καλλιέργεια ιστορικής σκέψης και κρίσης), χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι εκπαιδευτικές μέθοδοι, τα εργαλεία αλλά και ο χρόνος που απαιτούνται για την υλοποίησή τους.

Ετσι, δεν εκσυγχρονίζονται αναλυτικά προγράμματα και βιβλία, όπως δεν επιτυγχάνεται και η μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης συνολικά, καθώς, μεταξύ άλλων, προκαλείται σύγχυση με την ανάμειξη σύγχρονων και παραδοσιακών εκπαιδευτικών στόχων, που δεν μπορούν να εξυπηρετηθούν από κοινού και, μάλιστα, από παραδοσιακού τύπου εκπαιδευτικά εργαλεία και μεθόδους.

Κατά συνέπεια, σχεδιάζονται, γράφονται και εγκρίνονται «διδακτικά» βιβλία με ιδιαίτερα βαρύ, συμπυκνωμένο και γι' αυτό δυσνόητο αφηγηματικό κυρίως περιεχόμενο, που δεν αναπνέει στις πυκνογραμμένες σελίδες, χωρίς τα απαραίτητα περιθώρια και κενά. Βιβλία που, αντί να προκαλούν το ενδιαφέρον των παιδιών, προκαλούν «πανικό» όχι μόνον στα παιδιά αλλά και σε ενήλικες, εκπαιδευτικούς και γονείς, καθώς, μεταξύ άλλων, δεν επιβαρύνουν μόνον τη μαθησιακή διαδικασία αλλά και τη σπονδυλική στήλη των παιδιών.

Ωστόσο, οι σύγχρονες προσεγγίσεις της διδακτικής της Ιστορίας, στηριζόμενες σε μακρόχρονη σχετική έρευνα, θεωρητική ανάλυση και προβληματισμό, διαμορφώνουν ένα σύγχρονο πλαίσιο επιστημονικών αρχών για τον καλύτερο δυνατό σχεδιασμό εκπαιδευτικών βιβλίων.

Μεταξύ άλλων, επισημαίνουν τα προβλήματα της αποκλειστικής χρήσης ιστορικών αφηγήσεων, καθώς τα παιδιά τις εκλαμβάνουν ως ταυτόσημες με το αντίστοιχο παρελθόν, και υποστηρίζουν ότι η γνώση δομείται σε κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο.

Αν και μετά εξατομικεύεται, με βάση τις ιδιαίτερες ικανότητες των υποκειμένων, ότι μαθαίνουμε όταν προκαλείται ομαδικό και ατομικό ενδιαφέρον για ένα θέμα, σε σχέση με καίρια ερωτήματα που προκαλούν την άγνοιά μας και μας ωθούν στη διερεύνησή τους, όταν αισθανόμαστε χαρά για κάποια ανακάλυψή μας και θέλουμε να την κοινοποιήσουμε συμμετέχοντας σε κριτικό διάλογο με τους άλλους.

Μαθαίνουμε όταν παράγουμε γνώση με ενεργητικές και πολύπλευρες διαδικασίες, μέσα σε πλαίσιο δημοκρατίας, ψυχαγωγίας και επικοινωνίας με τους άλλους.

Ωστόσο, αντί ευρύτερης θεωρητικής ανάλυσης ας δούμε, με βάση σχετικά ερευνητικά πορίσματα, τι είδους βιβλία θέλουν τα ίδια τα παιδιά να χρησιμοποιούν στο σχολείο στο μάθημα της Ιστορίας.

Τα παιδιά θέλουν βιβλία ευχάριστα στο μάτι, με σύγχρονη αισθητική και έντονα χρώματα, φιλικά στη χρήση, με μικρά και κατανοητά κείμενα και πλούσιο εικονογραφικό υλικό, που διευκολύνουν την προσέγγιση ιστορικών θεμάτων σε σχέση με το ευρύτερο χρονολογικό και ιστορικό τους πλαίσιο, που εξάπτουν περιέργεια, φαντασία και διάθεση για διερευνητικές αναζητήσεις αλλά και συσχετίσεις πολλών άλλων γραπτών, υλικών, εικονικών, φωτογραφικών, βιντεοσκοπημένων ή κινηματογραφικών στοιχείων, από βιβλία, την τηλεόραση, το Διαδίκτυο, από μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία, από καλντερίμια, πηγάδια και πέτρινα γεφύρια, από βιοτεχνικά εργαστήρια, εργοστάσια, προσφυγικά σπίτια, παραδοσιακούς ή σύγχρονους οικισμούς, από οικογενειακά κειμήλια και προφορικές αφηγήσεις παππούδων και γιαγιάδων αλλά και άλλων μελών των τοπικών κοινωνιών, με βάση τις οποίες η τοπική, εθνική και παγκόσμια Ιστορία και οι αντίστοιχοι πολιτισμοί εμπλέκονται.

Τα παιδιά ζουν και διαπλάθονται σε μια εποχή χρήσης πολλαπλών νέων μέσων πληροφόρησης και παγκόσμιας επικοινωνίας, τα οποία, είτε μας αρέσει είτε όχι, διασπών την απομόνωση τόπων, κοινωνικών ομάδων, λαών και εθνών. Επομένως, δεν μπορούμε ακόμα να τους παρέχουμε διδακτικά βιβλία μιας και μοναδικής εσωστρεφούς εθνικής ιστορικής αφήγησης, προς αναπαραγωγή και αποστήθιση, ούτε να τους εξετάζουμε κατ' ανάλογο τρόπο, γιατί έτσι δεν εξυπηρετούμε ούτε τα άτομα, ούτε το έθνος.

Εάν, ως κοινωνία και πολιτεία, δεν έχουμε ακόμα πεισθεί ότι η Ιστορία αναφέρεται στο παρελθόν αλλά αφορά κυρίως το παρόν, ας αποδεχθούμε ότι η ιστορική εκπαίδευση αφορά κυρίως το παρόν και το μέλλον των παιδιών.

* Η ΕΙΡΗΝΗ ΝΑΚΟΥ είναι επίκουρη καθηγήτρια Μουσειακής Εκπαίδευσης και Διδακτικής της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και συγγραφέας εκπαιδευτικών βιβλίων.